

teljesítését szolgáló képzéseken való részvétellel azonos. Jarvis könyve tájékozódási pontokat kínál az élethosszig tartó tanulás mint társadalmi jelenség sokoldalú áttekintéséhez.

(Peter Jarvis (2007) *Globalisation, Lifelong Learning and the Learning Society: Sociological Perspectives*. Routledge, London, New York. 238. p.)

Galántai László

TANULÓ TÁRSADALOM – SIKERES TÁRSADALOM

„A társadalmak fejlődése a tanulási képességünktől függ, attól, hogy mennyire vagyunk képesek alkalmazkodni a valóság változó körülményeihez.” Ezzel a mondattal kezdődik Norman Longworth 2006-ban megjelent *Learning Cities, Learning Regions, Learning Communities – Lifelong Learning and Local Government* (Tanuló városok, tanuló régiók, tanuló közösségek: Élethosszig tartó tanulás és önkormányzat) című könyvének előszava. Mikor olvastam, arra gondoltam, nehéz lesz erről a könyvről recenziót írni. Ez az egy mondat világosan és tömören fejezi ki a könyv üzenetét – mit tudna vajon ehhez még hozzátenni egy recenzens? A napnál is világosabb ma már, hogy az a társadalom, mely nem állítja a tanulást működésének középpontjába, mely nem törekszik minden szinten a folyamatos megújulásra, végzetesen lemarad a globális versenyben. Longworth könyvének első két fejezete fantasztikus erővel sugározza a tanuló társadalomba vetett hitet. Olyan meggyőző erővel érvel amellett, hogy – az egyénitől a globálisig – a társadalom minden szerveződési szintjének működését úgy kell átalakítani, hogy az elősegítse a tanulást, hogy az olvasó egyszerre érez késztevést arra, hogy azonnal abbahagyja az olvasást, és valamilyen, tanulást elősegítő tevékenységbe fogjon a saját környezetében, és el is szügyelli magát, amiért eddig nem tett meg mindent ennek érdekében. Ezt a szégyenérzetet később oldja a könyv, hiszen kerek-perec leszögezi,

hogy még a leggondosabb tervezés, a legteljesebb társadalmi összefogás esetén is körülbelül ötven év, mire egy város, egy régió társadalmi működésmódja valóban tanulásközpontúvá alakítható. Ebben az időtávban elhelyezve már értelmet nyer minden olyan apró egyéni lépés is, amelyet az ember a saját szakmai és magánéletében képes megtenni a tanulás ügyének társadalmi előmozdítása érdekében.

Nagyon fontos, hogy könyv nem az oktatás, hanem a *tanulás* előmozdításáról szól. Oktatás motiváció nélkül nem vezet tanuláshoz, szól a könyv egyik alaptétele. Ezért a tanuló társadalom megteremtésének legfontosabb eszköze a tanulási motiváció megteremtése a társadalom minden szegmensében. Egy helyen a TQM (total quality management – teljes körű minőségbiztosítás) filozófiához hasonlítja elgondolásait a szerző. Csak akkor alakítható ki tanuló város, tanuló régió, ha társadalom minden tagja számára aktívan felkínálunk tanulási lehetőségeket, ha a társadalom minden működési folyamatát tudatosan úgy alakítjuk, hogy azok a tanulás céljait is szolgálják. A lehetőségek megteremtésével önmagában még nem jutunk eredményre. Folyamatosan ösztönözni kell a társadalmi szereplőket a tanulási folyamatokba való bekapcsolódásra, és a visszajelzések alapján folyamatosan változtatni szükséges a felkínált tanulási lehetőségeken és módokon.

Két példát emelnék ki a könyvben említett tanulásösztönző módokra. Az egyik és talán legfontosabb, hogy teremtsük meg a tanulás időkereteit. A könyvben olvasható egyik javaslat szerint például egész egyszerűen minden helyhatósági dolgozónak munkaideje tíz százalékát tanulásra és közösségi tevékenységekre kellene fordítani. A másik, a könyvben több helyen felbukkanó javaslat a tanulás inkluzivitására helyezi a hangsúlyt: már a tanulási programok kidolgozása során figyelni kell arra, hogy a programok a közösség minden tagja számára elérhetőek legyenek – korra, nemre, származásra, intellektuális képességekre tekintet nélkül. A tanulási lehetőségeket elérhetővé kell tenni a kisebbségek nyelvén, a különböző

fogyatékoságokkal élők számára éppúgy, mint az anyagi problémákkal küzdők számára. A könyv legemelkedettebb részeiben a szerző több szinten is hitet tesz az emberek közötti egyenlőség mellett.

A tanulás kapcsán, *Chris Argyrisre* hivatkozva, hangsúlyozza, hogy a sokat tanult intelligens emberek megszerzett tudásuk miatt könnyen válnak arrogánsná, és ez az arrogancia sokakat elriaszt a tanulás és az úgynevezett „szakértők” világtól. Egy másik helyen, a nemzetközi együttműködések kapcsán, melyeket Longworth erősen szorgalmaz, szigorúan felhívja a figyelmet arra is, hogy ezek az együttműködések semmiképpen sem lehetnek kihasználók vagy atyáskodók, és főleg nem gazdasági értelemben imperialisták. Bár érzésem szerint a mai nemzetközi együttműködésekben egyre kevésbé vannak jelen ezek a jelenségek, azt gondolom, hogy tíz évvel ezelőtt még nagyon fontos volt ezekre felhívni a figyelmet, és mivel természetüknél fogva könnyen újra felbukkanhatnak, folyamatosan tudatosítani kell az ellenük való fellépés fontosságát – nemcsak a nemzetközi, hanem bármilyen tanulással kapcsolatos együttműködés kialakítása során.

Az oktatással foglalkozó szakemberek számára különösen érdekes, ahogy a könyv az oktatási rendszerek szerepét elemzi. Kiindulópontként, a Wesley College igazgatójának szavait idézve, kissé provokatívan leszögezi, hogy az iskolák ideje lejárt. Később természetesen finomít álláspontján, és kifejti, hogy egyrészt az oktatási rendszer a mai társadalmakban egy olyan alrendszer, mely némi funkcióváltással könnyen a tanuló társadalom motorjává válhat, de ehhez nemcsak az szükséges, hogy az iskolák és egyetemek kitarják a kapukat a társadalom minél szélesebb rétegei felé, hanem az is, hogy nagymértékben átalakítsák a tanulás terén képviselt felfogásukat. Mindezekelőtt a tevékenységük középpontjából el kell tüntetniük az oktatást, és azt a tanulással kell helyettesíteniük. Ez alapvetően azt jelenti, hogy a tanulás „tulajdonjogát” el kell venni a pedagógusoktól, és át kell adni a diákoknak.

Az oktatási intézmények feladata ugyanis nem az, hogy oktassanak, így a szerző, hanem hogy elősegítsék a tanulást. Ha úgy oktatnak, hogy az nem vezet tanuláshoz, az olyan, mintha nem is dolgoznának. Longworth néhány gyakorlati javaslatot is megfogalmaz azzal kapcsolatban, hogyan válhatnak tanulásközpontúvá az oktatási intézmények. A tanulás céljával kapcsolatos javaslatok szerint a tanulásnak hozzá kell járulnia ahhoz, hogy az emberek jobban megértsék magukat, egymást, a bolygó működését, a fenntarthatóság határait, a társadalom felépítését és működését, a fejlődés lehetőségeit. Mindehhez szükséges, hogy figyelembe vegyék a leghaladóbb pszichológiai eredményeket: a többszörös intelligencia elméletétől (Gardner) az érzelmi intelligencia (Coleman) fogalmán át az önreflexió, a szociális igazságosság fejlesztése képességének elsajátításáig.

A tanuló város, tanuló régió kialakítása nem pusztán gazdasági értelemben tesz sikeressé egy-egy várost vagy régiót, hanem hozzájárul az ott élők szellemi fejlődéséhez, a társadalmi kohézió növekedéséhez, sőt még az erőforrások fenntartható módon való felhasználásához is. Mindezt azáltal, hogy a tanulás tudatosabbá teszi a társadalmi működésmódokat, arra ösztönöz, hogy folyamatosan reflektáljunk saját viselkedésünkre, észrevegyük a társadalmi rutinjaink miatt keletkező problémákat, és ne nehézségként, hanem kihívásként, tanulási lehetőségként értelmezzük azokat. Ahogy Longworth fogalmaz: „Biztosak lehetünk benne, hogy az élethosszig tartó tanulás egyik leggyorsabban növekvő következménye az aktív állampolgárság.”

A könyv nemcsak elméleti szinten ad teljes érvkészletet mindazok számára, akik szeretnének hozzájárulni tanuló városok, tanuló régiók kialakításához, hanem a harmadik fejezettől kezdve gyakorlatilag szakácskönyvszerűen mutatja be azokat az eszközöket és technikákat, amelyek ahhoz szükségesek, hogy egy várost vagy régiót tanuló várossá, régióvá alakítsunk. Ez a szakácskönyvszerűség ugyanakkor az olvasmányosság rovására megy. A könyv tele van

hatalmas, oldalakon áthúzódó táblázatokkal, húsz tételnél hosszabb, néhol még pontokba és alpontokba se szedett listákkal. Mindez remek tervezési segédanyaggá teszi a könyvet, de rettenetes olvasmánnyá annak, aki ismerkedni, elmélyülni szeretne a témában, és nem akar rögtön tanulóváros-kiáltványt szerkeszteni és terjesztetni, vagy egyéni tanulási tervek készítésében segíteni egy város polgárait. Valószínűleg jobb lett volna, főleg a témával most ismerkedő olvasók számára, ha ezek a részek fejezetek mellékleteit képezzik, esetleg szövegdobozokban lennének, vagy egyéb módon elkülönülnének a törzsszövegtől. Mindamellet, hogy a könyv nem kellemes olvasmány, tanulási segédanyagként kitűnő. Minden egyes fejezet egy *Javaslatok a fejezettel való további munkára* elnevezésű részzel végződik, ahol az olvasó olyan konkrét feladatokat kap, olyan további internetes és egyéb forrásokhoz kap útmutatót, melyek megismerésével, illetve megoldásával a tanuló város, tanuló régió ügyének professzionális előmozdítójává válhat.

A magyar olvasó mindenhol fokozott kíváncsisággal keresi a magyar vonatkozásokat. E tekintetben elég lehangoló olvasmány a kötet. A szerző számtalan európai uniós projekt eredményeit mutatja be a témában, mégis mindössze kétszer bukkan fel Magyarország. Az egyik esetben ráadásul csak mint olyan ország, ahová egy cég a termelőtevékenységét áttelepítette, és ezzel jelentős kihívás elé állított egy régiót, mely csak azáltal tudott e nehéz helyzetben úrrá lenni, hogy elindult és jelentős sikereket ért el a tanuló régióvá válás útján. Mivel a könyv éppen tíz éve jelent meg, reméljük, hogy ez a példa mára csupán történelmi érdekesség, és ma már nem fordul elő, hogy külföldi cégek pusztán termelő funkciókat telepítenek Magyarországra anélkül, hogy beruházásukkal ne járulnának hozzá az adott régió tanulási képességének növekedéséhez. Biztató jelek mutatnak ebbe az irányba. Egyetlen pozitív magyar példaként már a könyvben is felbukkan Kecskemét neve olyan városként, ahol jelentős tanulási fesztivál valósul meg (itt valószínűleg az azóta is futó

Csiperő Fesztiválra utal a könyv). Az elmúlt években Kecskemét esetében látható, hogyan válik egy város életében egyre fontosabbá a tanulás, és ennek keretében hogyan erősödik meg és válik egyetemi rangúvá, világcégek egyenrangú partnerévé a helyi felsőoktatási intézmény.

Ha kitekintünk a könyvből, láthatjuk, hogy ma már szerencsére több jelentős kezdeményezést is láthatunk hazánkban, melyek azt igazolják, hogy a tanuló város, tanuló régió koncepciója egyre jelentősebb teret nyer – mind a társadalomban gyakorlati szinten, mind a társadalomtudományok vizsgálati témaválasztásaiban. Az előbbire talán a legjobb példa a pécsi központtal megvalósuló tanuló város, tanuló régió együttműködés, melynek keretében a régió tizenhat intézménye, illetve önkormányzata fogott össze annak érdekében, hogy a tanulás ügyét a lehető leghatékonyabban előmozdítsák.¹ A téma fontosságának a társadalomtudományokban történő elismerését pedig a Kozma Tamás vezetésével megvalósult, tavaly lezárult *Tanuló régiók Magyarországon – Az elmélettől a valóságig* című OTKA-kutatás bizonyítja. A projekt eredményeként olyan adatbázisok és elemzések állnak rendelkezésre bárki számára minden magyar régióról, amelyek nélkülözhetetlenek, és nagymértékben megkönnyítik mindazok munkáját, akik ma Magyarországon, bárhol, bármilyen pozícióban, a tanulás ügyét szeretnék előmozdítani.

Adott tehát Longworth szakácskönyve a receptekkel, vegyük hozzá a Kozma-kutatás szállította alapanyagokat, és készítsük el, valósítsuk meg együtt a Tanuló Magyarországot!

(Norman Longworth (2006) *Learning Cities, Learning Regions, Learning Communities – Lifelong Learning and Local Government*. Routledge, Abingdon, New York. xii + 230. p.)

Varga Attila

¹ <http://www.tanulo-varos-regio-pecs.hu/>